

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

НИЧКО ОКСАНА ЯРОМИРІВНА

УДК 159.923.2

**ІМАГОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ
ТА ПУБЛІЦИСТИКИ ДЖОНА СТЕЙНБЕКА**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
ВЕРЕТЮК ОКСАНА МИХАЙЛІВНА,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри теорії літератури та порівняльного
літературознавства.

Офіційні опоненти:
доктор філологічних наук, професор
ТОРКУТ НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА,
Класичний приватний університет
(м. Запоріжжя), завідувач кафедри англійської
філології та зарубіжної літератури;

кандидат філологічних наук, доцент
ЧИКИРИС НАТАЛІЯ ВАЛЕРІЇВНА,
Івано-Франківський національний технічний
Університет нафти і газу, доцент кафедри
теорії і практики перекладу.

Захист відбудеться 19 вересня 2008 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м.Тернопіль, вул. Кривоноса, 2).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м.Тернопіль, вул.Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий 14 серпня 2008 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.Б. Лановик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Образи одних народів у свідомості й літературі інших віддавна присутні у світовій культурній спадщині, достатньо згадати давньогрецьку, давньоримську, старокитайську літератури, пізньоантичні космографії й усну народну творчість багатьох народів світу. *Imago* створюються письменниками, філософами, істориками, журналістами, публіцистами, політологами, мандрівниками – спостерігачами *іншого*. Поштовхом для активізації імагологічної діяльності, до глибшого етнокультурного взаємопізнання та взаєморозуміння між народами стало утворення численних нових незалежних націй, пробудження їхньої національної свідомості та етнокультурної ідентичності. Багатогранна й плідна творчість лауреата Нобелівської премії Джона Стейнбека (1902-1968) є вдатним матеріалом для імагологічного аналізу.

Світова імагологічна спадщина представлена вагомими працями французьких дослідників *іншого*: Ж. Асколі (G. Ascoli), П. Ребуль (P. Reboul), Р. Реймон (R. Rémond), С. Діжон (C. Digeon), Альбер Лортолари (Albert Lortholary), Мішель Кадо (Michel Cadot), Жан-Марі Каре (Jean Marie Carré), М. Ф. Гюйар (Marius-François Guyard). Розширили горизонти компаративістики праці швейцарського літературознавця Франсуа Жоста (Francois Jost): "La Suisse dans les lettres français au cours de ages" (1956), "Jean-Jacques Rousseau et la Suisse" (1962) у двох томах та ін. Автори колективної праці "Comparative Literature. Matter and Method" (ред. А. О. Олдрідж, 1969) теоретично обґрунтували необхідність включення національних образів (images), етнічних гетеростереотипів до порівняльного літературознавства. Вивчення образів одних народів у свідомості інших широко розгорнулося в 90-pp. XX ст. у Польщі. За останні кільканадцять літ у польській компаративістиці з'явилося чимало соціологічних, політологічних, антропологічних і літературознавчих праць з проблеми рецепції Польщі і поляків іншими європейськими народами в різні епохи, а також з проблем рецепції самими поляками народів Західної і Східної Європи: "Swój i obcy" (ред. Е. Новіцка, С. Лодзінський, Є. Новіцкі, 1990), А. Кемпінські "Lach i Moskal: z dziejów stereotypów" (1990), "Wokół stereotypów Niemców i Polaków" (ред. В. Вжесінські, 1991), "Narody i stereotypy" (ред. Т.Валяс, 1995), О. Веретюк "Wizja Ukrainy we wspiyczesnej powieści polskiej i ukraiskiej" (1998), З. Бенедиктович "Portrety obcego. Od stereotypu do symbolu" (2000), В. Навроцкі "Patrioci i wrogowie: stereotypy Polakow i Niemcyw w literaturze polskiej XIX i poczNetkyw XX wieku" (2002), "Stereotypy w literaturze" (за ред. В. Болецкого, 2003), Я. Блушковські "Stereotypy narodowe w swiadowości Polakow" (2003), "Stereotypy a toisamozh narodowa" (2006) та ін. Підсумком європейських імагологічних досліджень перелому століть стала системно упорядкована праця професора Бергамського університету М. Беллера та професора Амстердамського університету Дж. Леерссена "Imagology: a Handbook of the Literary Representation of National Characters" (2007). Це найавторитетніше на сьогодні колективне імагологічне видання з

історії, теорії й методології імагології, з екземпліфікацією імагологічного аналізу й словником найбільш вживаних імагологічних понять.

В українській компаративістиці імагологія ще не склалася у визначений напрям. Хоча підступи до наукової імагології знаходимо в таких історіософських пам'ятках XIX ст., як "Дві руські народності" М. Костомарова й "Три національні типи народні" В. Антоновича, "Світогляд українського народу" І. Нечуя-Левицького. Проблема *свого* та *чужого* гостро ставиться у Т. Шевченка, І. Франка, П. Куліша та інших українських письменників; імагологічні дослідження пов'язані з Науковим товариством ім. Шевченка та Українським Вільним Університетом (В. Липинський, Д. Чижевський, М. Шлемкевич, І. Мірчук, О. Кульчицький, І. Лисяк-Рудницький та ін). Етнопсихологічним аспектом цієї проблематики займалися Володимир Янів, Стефанія Андрусів; збагатили імагологічні дослідження книга Дмитра Наливайка "Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI-XVIII ст." (Київ, 1998) та наукові розвідки Т. Денисової, О. Веретюк та ін. Нещодавно з імагологічної проблематики була захищена кандидатська дисертація Т. Дзядевич. Незважаючи на наявність напрацювань, українська імагологія все ще вимагає наукового утвердження й розгортання.

Особливо зросла актуальність імагологічних досліджень у час глобалізації суспільства: наприкінці XX на початку XXI ст. *Інший* глобалізується, уніфікується, нівелюється, втрачає свої автохтонні якості. Зникає та врівноваженість епістем *свого* і *чужого*, яка була притаманна реалістичній літературі попереднього періоду, як наприклад, творам Джона Стейнбека. Творчість американського письменника, громадянина багатоетнічної й мультикультурної держави, який в силу своєї журналістської професії і внаслідок "нобелівських" обов'язків безперервно подорожував і пізнавав світ, який досконало умів дотримуватися імагологічної рівноваги, на наш погляд, сповна надається для компаративного дослідження *іншого*. Свого часу популярність Нобелівського лауреата Джона Стейнбека була такою великою, що спричинила на Заході появу сотень монографій біографічного та історико-критичного плану, низки дисертаційних досліджень, монографічних видань, статей про творчість письменника: Пітера Ліска, Леванта Стенлі, Чарльза Даніеля Джонсона, Астро Річарда, Паскаля Ковічі, Арнольда Голдсмита та ін. У Росії дисертаційні дослідження спрямовані на проблеми семантики художнього простору (Н.С.Леонова) та функціонування біблійного міфу у творах письменника (А. Ф. Кремнева). Це – переважно статті біографічного плану та з елементами змістово-тематичного аналізу романів Джона Стейнбека. Їх автори: В.Костяков, Н.Кубарева, Є. Ніколаєва, Н. Анастасьєв, О. Зверев, А. Мулярчик, І.В. Развинова, С.С. Батурич та ін. В Україні, на жаль, ще не вивчалася творчість Джона Стейнбека. Відомі лише статті-роздуми про зустріч з американським нобелістом, про його творчість і його неодноразовий приїзд в Україну, рецензії з перекладів його творів. Серед них – публікації О. Полторацького, Ю. Лідського, В. Козаченка, О. Глотова. Особливої уваги заслуговують спогади

про зустріч зі Стейнбеком тодішнього голови Спілки письменників України Олеся Гончара. Багатий гетероетнічний матеріал художньої творчості Дж. Стейнбека, схований за мурами ідеологічних переконань та ідей, надовго залишився поза увагою дослідників. Актуальність теми нашого дослідження зумовлена відсутністю наукових імагологічних напрацювань про творчість Джона Стейнбека як в українській, так і в зарубіжній науці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в руслі комплексного дослідження "Проблеми рецептивної поетики, наратології і трансляторики в українсько-зарубіжних літературних зв'язках" (№ державної реєстрації 0105U000718). Її тема і план-проспект схвалені Бюро Науково-координаційної ради з проблеми "Класична спадщина та сучасна художня література" при інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України" (протокол №4) від 16 жовтня 2007 року.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що вперше досліджуються образи інших народів – італійців та французів – у творчій свідомості американського письменника Джона Стейнбека з перспективи утвердження або руйнування ним етнічних стереотипів. Лауреатові Нобелівської премії присвячено сотні наукових досліджень світової науки, та жодне з них не розглядає його творчість крізь призму імагології, як відбиття образів інших народів у свідомості письменника, як письменникову рецепцію *свого* і *чужого*. Новим є і метод дослідження: імагологічна перспектива фокусується між (над) *своїм* та *чужим*.

Об'єктом дослідження є вибрана публіцистика Дж. Стейнбека "America and Americans and Selected Nonfiction: Positano, Italy: The Explosion of Chariot. The Soul and Guts of France. One American in Paris", "A Russian Journal", романи "Tortilla Flat" ("Тортилія Флет"), "The Winter of Our Discontent" ("Зима незгоди нашої"), "The Short Reign of Pippin IV" та ін., оповідання "Murder" (зі збірки "The Long Valley"), а також праці, біографічні довідки дослідників творчості Джона Стейнбека.

Предметом наукового дослідження є образи-іміджі інших народів – італійця, француза та слов'ян (українця, росіянина) – у творчості Дж. Стейнбека.

Метою дослідження є реконструкція образу *етнічно-чужого* (італійця, француза) у творчій свідомості американця Джона Стейнбека.

Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**:

– зреконструювати автостереотипний образ Америки та американця у творчій свідомості Дж. Стейнбека як вихідний для його гетероаналізу;

– простежити за зміцненням / руйнуванням усталених стереотипів, виявити співвідношення *іншого* і *чужого* у свідомості журналіста-практика Дж. Стейнбека;

- порівняти іміджі журналістського "факту" з іміджами письменницького "вимислу", проілюструвати вплив перших на особливості других;
- відтворити образ італійця та француза на основі публіцистики та прози Дж. Стейнбека, зіставляючи з їх автостереотипами (на матеріалі оригінальної італійської та французької літератур);
- з метою контрастивного аналізу реконструювати образ слов'янських народів, створений письменником у його публіцистиці ("The Russian Journal").

Теоретико-методологічною основою дослідження стала теорія естетики рецепції і комунікації Г.Р. Яусса, В. Ізера та її положення, представлені відомими зарубіжними й українськими вченими, а також теоретичні засади імагологічних концепцій Г. Асколі, А. Балакян, М. Беллера, Р. Веллека, О. Веретюк, Д. Дюрішіна, Е. Косовскої, Дж. Леерссена, З. Мітосек, А. О. Олдріджа, Д. Наливайка та ін.

Основні **методи дослідження** – імагологічний, біографічний, контактено-генетичний, порівняльно-історичний, філологічно-описовий, порівняльно-типологічний, структурно-семіотичний та метод лінгвостилістичного аналізу тексту.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його положення та висновки розширюють і поглиблюють знання про творчість Дж. Стейнбека, зокрема її імагологічний аспект. Матеріали дисертації можуть бути використані при вивченні творчості Дж. Стейнбека, розробці лекційних і практичних курсів з історії зарубіжної літератури ХХ ст., літератури США, літературної антропології й антропології літератури, спецкурсів з порівняльного літературознавства, а також при написанні курсових, дипломних та магістерських робіт.

Апробація дослідження. Робота обговорена та рекомендована до захисту на засіданні кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Протокол № 2 від 20 вересня 2007 р.). Результати оприлюднювалися на щорічних звітних наукових конференціях викладачів та аспірантів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, 2005 – 2007 рр.); Всеукраїнській науково-теоретичній конференції "Література в системі міждисциплінарних зв'язків" (Львів, 2007), Міжнародній науковій поетологічній конференції "Криза теорії" (Чернівці, 2007), Міжнародній науково-практичній конференції "Проблеми та перспективи лінгвістичних досліджень в умовах глобалізаційних процесів" (Тернопіль, 2007), Всеукраїнській науковій конференції "Актуальні проблеми сучасної компаративістики" (Бердянськ, 2007), "Новітня теорія літератури і проблеми літературної антропології" (Тернопіль, 2008), "Методологія слов'янського літературознавства" (Луцьк, 2008). За результатами дослідження опубліковано 8 статей, з них 7 – у фахових виданнях.

Структура дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 209 позиції, з них 108 – іноземними мовами. Загальний обсяг – 210 сторінок, з них 190 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження. Сформульовано мету роботи і завдання, визначено предмет та об'єкт дослідження. Охарактеризовано стан вивчення проблеми, наукову новизну роботи, розкрито її теоретичну та практичну цінність. Подано відомості про апробацію основних положень дисертації та публікацію праць.

Перший розділ дисертації **"Джон Стейнбек про національну ідентичність американців"** представляє автообраз Америки та американців у письменницькій свідомості Джона Стейнбека.

У *підрозділі 1.1.* **"Дж. Стейнбек про генезу американської ідентичності"** здійснюється комплексний аналіз національної ідентичності американців на матеріалі прози і журналістських спостережень Дж. Стейнбека. Письменник творить під лозунгом *"E Pluribus Unum"*, мультикультуралістської та багатоетнічної Америки, в якому власне акцентується її поліетнічність та гетерогенність, тлумачиться концепція *"melting pot"*. Пройшовши у трьох поколіннях довгий і складний шлях становлення американця, Дж. Стейнбек коментує психоісторичні чинники формування нації, детально простежує еволюцію американотворення, американізації змішаних рас, важку боротьбу за самоутвердження новоприбулих на "обіцяній утопії". Здійснюються спроби письменника показати стан американського суспільства його часу: перенасичення Америки, зростаючий матеріалізм та нечесність, аморальність, "розчленування" американця. Його положення підсилюються спостереженнями відомих дослідників – "ідентифікаторів" американської нації, а саме Сен Джона де Кревкера, Ф. Дж. Тернера, Р.У. Емерсона, І. Зангуїлла, В. Б. Євтуха. Беруться до уваги також антропологічні та компаративістські праці з проблеми автоідентифікації: Браяна Лема, Джозефа Мартіна Хернона, Варена Цімермана, Лінди Саймон, Лаури Кларідж, Браяна Барела, Сюзан Басснетт, Оксани Веретюк та ін.

У *підрозділі 1.2.* **"Біографія Стейнбека як приклад формування національної ідентичності Америки та американців"** іммігрантська, з німецько-ірландськими коренями родина Стейнбеків стає типовим прикладом вродання "чужинців" у безкраю, невідому землю і формування ними своєї національної ідентичності, тобто ставання "своїми" у мультинаціональній, поліетнічній державі США. Простежується формування так званого "американського обличчя", щось, що є характерною ознакою цієї нації. Дж. Стейнбек є наочним прикладом "переплавлення". Американський письменник, як і численні антропологи культури, соціологи, лінгвісти, психологи, історики, етнологи та етнографи, літературознавці, котрі десятки літ намагаються описати цей

феномен, *що саме* становить істоту кожної нації, робить спробу внести і свою курйозну, оригінальну ідентифікацію американця.

Підрозділ 1.3. "Психоментальний портрет американця: парадокс, мрія і міф" відтворює думку Дж. Стейнбека про центральні, вражаючі полюси американської характерології, про стереотипні прикметні риси цієї нації винахідників, колекціонерів та марнотратників: парадокс і мрію (міф). Дж. Стейнбек, типовий "переплавлений" з європейського матеріалу американець, з великим досвідом закордонних мандрівок, спостережливий письменник-публіцист, зумів об'єктивно й критично оглянутись на минуле своєї нації, вникнути прискіпливо в сутність американця, виявити те неповторне й особливе, що вирізняє його співвітчизників з-поміж французів, італійців, росіян, українців, іспанців і багатьох інших народів, з якими він, як військовий кореспондент, цивільний журналіст, як початкуючий письменник і лауреат Нобелівської премії з літератури, усе своє творче життя зустрічався. Спостереження Стейнбека виявили, що Америка наскрізь пронизана парадоксами. Парадокси трапляються в сферах політики, культури, господарювання й виховання, а також є рисою американського психоменталітету. У підрозділі аналізується поняття "американська мрія". Ця мрія полягає у тому, щоби мати своє житло, оточене зеленню, у маленькому містечку чи у передмісті, мрія про "мобілі" – пересувні будиночки. Спостерігається амбівалентне ставлення американців до свого президента: вони гордяться ним, поважають його, але їм дуже важко перебороти страх та недовіру до влади.

Національне обличчя визначається за психоменталітетом нації, який знаходить своє вираження і в фольклорі. Стейнбеківське метафоричне поняття "мрія-міф" розширюється в підрозділі до значення, що кодифікує вірування, культ та ідеали первісних американців. Безсумнівною та загальновідомою є "роль міфології й народної творчості в структуризації національних ідентичностей та національних образів, персонажів". Міф та фольклор допомагають нам простежити "археологію стереотипу" того чи іншого етносу, твореного внаслідок особливих історичних умов. Внаслідок формування Америки як нації переселених народів створювалися своєрідні міфи, пісні та легенди. Такою легендарно-міфічною постаттю в американців є ковбой. Він постає у найпопулярніших американських народних оповіданнях і творить американський соціально-психологічний тип. Стейнбеківський образ американського капіталіста Дядечка Сема стає символом Америки, гіперболізованим, сконденсованим, спрощеним – для підсилення яскравості ознак і їх полегшеного сприймання; стає літературним стереотипом.

Спостереження Дж. Стейнбека підтвердили, що американці як тип існують, вони мають спільне обличчя, їм властиві спільні риси характеру, дуже часто суперечливі, через те ведуть до парадоксу. Успадкувавши для творення автоіміджу міфи від європейських народів, вони творять свій власний імідж - міф. У перспективі Стейнбека це перш за все – міф "корпоративного" дядечка Сема.

Другий розділ дисертації – "Стейнбек та Італія" – відтворює Стейнбеківський образ італійця й Італії як одного з найбільш представлених у його публіцистиці та художній творчості народів.

Підрозділ 2.1. "Пізнання італійця: від правди до фікції" коротко обґрунтовує генологічну різноманітність досліджуваного матеріалу – нехудожньої (нариси, репортажі, спогади) і художньої прози (оповідання, роман), "*truth*" і "*fiction*", та необхідність врахування цієї генологічної відмінності при здійсненні імагологічного аналізу. На межі одного і другого з виразним тяжінням до *nonfiction* вводиться есе, як форма літературної творчості, аналітичний жанр літератури. Зазначено, що в американській літературі есе стає провідним жанром у ХІХ ст., отже Дж. Стейнбек уже продовжував традиції американського есе, започаткованого В. Ірвінгом, О. Хоумзом, Р. Емерсоном і М. Твенном. В есе письменника поєднані техніки трьох різновидів цього жанру: критичного, порівняльного й аналітичного есе. Власне завдяки поєднанню цих технік автор досягає своєї мети – уможливує читачеві розуміння його, авторської точки зору.

Підрозділ 2.2. "Військовий кореспондент Джон Стейнбек про Італію та італійців" звертається до публіцистики, журналістської практики письменника часів здійснення "італійської кампанії" в Палермо, Салерно, на острові Капрі та Вентотене, Іск'я. Середземне море постало перед Стейнбеком у всій своїй величі й красі. Письменника все ж більше цікавила антропологічна Італія, її неповторні люди, їхні звичаї, що відбивають національний характер. Через імагологічний аналіз поступово вимальовується Стейнбеківський "власний" образ хаотичного, темпераментного, меркантильного італійця-гедоніста. Співставляються спостереження Дж. Стейнбека, військового кореспондента, який перебуває на службі, і просто зацікавленого американського туриста, захопленого італійським містечком Позітано – "мікрокосмом" усієї південної Італії, багатою архітектурними пам'ятками Флоренцію. Простежується етнохарактер італійця через вияви матеріальної й духовної культури. На наочному прикладі унікального, древнього флорентійського свята, яке акумулює місцевий міф, казку, історію й легенду, абсорбує міфи народу, письменник глибоко осмислює основу й генезу італійського менталітету, реконструює характерні прояви побуту, звичаїв, обрядів італійців. Скрізь помічає їхню імпульсивність, вроджений нахил до безпорядку, безладу, неорганізованості, тотального й повсюдного хаосу. Аналізуються образні й точні спостереження Дж. Стейнбека- журналіста, представлені в його нотатках, есе, репортажах, вичленовуються етнічні прикмети італійця (особлива емоційність, невичерпна жвавість), підкреслюється їх екстатичний тип, миролюбність та відсутність мілітарних нахилів.

Документальні, стримані описи, занотовані Дж. Стейнбеком у перших, інформаційних репортажах, переросли в емоційні, інструктовані місцевими порівняннями й метафорами есе, розгорнуті подорожні записки. Дж. Стейнбек, даючи широку панораму архітектурних пам'яток, знайомить нас з етнотериторією, адже історична територія цієї своєрідної спільноти спонукала

мешканців до побудови саме такого містечка. З метою пізнання знаменитого стилю *la dolce vita* (солодкого життя) позитанців, письменник переводить увагу читача у старовинний фамільний будинок, літню резиденцію сімейства Сурсале неаполітанської аристократії, який нині перетворився на першокласний готель, оточений виноградом, та знайомить з його власником, мером маркізом Паоло Сурсале, типовим представником нації. У спритній, вправній, шпаркій роботі рукодільниць знаходять відображення етнопсихологічних особливостей, духовну культуру народу.

Додатковою аргументацією є праці соціологів, культурологів, антропологів, дослідників італійської ідентичності, зокрема Луїджі Бардзіні, який коректно показав характерологію свого народу, підкреслюючи вміння знайти насолоду в будь-якому аспекті життя. Кандіда Мартінееллі, Альфіо Сквіллачі, Алесандра Гвігоні та Марко Менікоччі виділяли спонтанний, безмежно спокусливий, загальновідомий веселий настрій та гедонізм італійців.

У *підрозділі 2.3. "Італійці в прозі Стейнбека"* ("Tortilla Flat", "The Winter Of Our Discontent") зосереджуємось на вибраних прозових творах письменника, заселених персонажами-італійцями. На матеріалі романів "Tortilla Flat" ("Тортилія Флет"), "The Winter of Our Discontent" ("Зима незгоди нашої") реконструюється художній образ італійця. Італієць у ранньому романі Дж. Стейнбека "Тортилія Флет" – це епізодичний, "периферійний" образ Тореллі – бутлегера, який постійно плазував перед грошовитими клієнтами. Автор наділяє Тореллі низкою негативних рис немовби підкреслено дистанціюється від свого персонажа. Надмірна бурхливість почуттів, жовч, шахрайство, ошуканство, фальш Тореллі, схоже, підтверджують стереотипний імідж італійця в одному із перших романів Дж. Стейнбека. У романі пізнього періоду творчості "Зима незгоди нашої" автор робить італійця Марулло одним із першопланових образів, розгортає його "повну" (*round*) характеристику з яскраво окресленими психоментальними рисами. Перед читачами дуже виразний літературний герой італійської нації у динамічній і статичній характеристиці: бакалійник-торгаш, власник крамнички "Бакалія, Гастрономія, Консерви і Фрукти". Письменник використав у творі прямий (експліцитний) і опосередкований (імпліцитний) методи розкриття характеристики персонажа (*characterization*); широкі описи поєднані з авторським коментарем і оцінкою, даною через діалоги, думки, дії, погляди другорядних персонажів. Тож італієць постає як людина не байдужа до наживи, прагне збагатитися будь-яким способом; людина ділова, практична, досвідчена, таємнича, яка не довіряє ближньому. Дж. Стейнбек, як правило, шляхом мовлення інших персонажів, американців, дає повну стереотипну оцінку іноземця-бакалійника: з одного боку, зображує його позитивні риси, а саме дбайливість, турботливість, пильність, уважність, вправне керування своїм майном, прагнення передати свій досвід, навички учням, наполегливість, цілеспрямованість, вміння терпеливо, власними зусиллями і чесним бізнесом досягнути успіху в чужоземній країні, утвердити себе в ній, залишившись потомком римських

Марулло. З іншого боку, не оминає згаданих негативних рис італійця. У письменницькій свідомості Дж. Стейнбека, збагаченого живим журналістським "італійським" досвідом, закостенілий, як правило, негативний гетеростереотип італійця руйнується й розвивається в багатогранний образ з типовими етнічними рисами. У романі розмежовується позиція автора-наратора, який руйнує спрощені й несправедливі схеми, і позиція персонажів – пересічних американців, які спостерігають *іншого*, італійця, згідно з традиційними гетеростереотипами.

У *проміжних висновках з другого розділу* реконструюємо образ-імідж італійця шляхом зіставлення дійсного й фікціонального світів, у яких фігурує постать італійця. Перш за все це – італієць, реальний мешканець Італії, водночас він є персонажем, образом у художньому вимислі, до того ж, італієць в Америці. Розмежовуючи світ реальний і світ, витворений письменницькою уявою, в дисертації наголошується, що Дж. Стейнбек не покладався на чистий вимисел, не створював абсолютно новий, нічим не подібний до реального італійця, мешканця Позитано, Риму чи Флоренції образ, а майстерно узагальнював, типізував явища дійсності. Стейнбек-журналіст допоміг Стейнбеку-письменнику внести певні поправки у світ художній, особливо відкорегував одержаний романістом у спадок суспільний взірць італійця, що спирався на літературні й поточні стереотипи, які часто схематично, консервативно подають історичні факти й етнічні явища італійської спільноти. Як репортера його захоплює ця "слизькість", комедіантство, вплетені в них улесливність і люб'язність; він не експлікує їх, а просто, ведучи спостереження, нотує. Як письменник-романіст Стейнбек жорсткіший у своїй критиці негативного в описах; у ранньому романі "Тортилія Флет" автор відверто й нещадно виголошує обтяжене стереотипами й натуралізмом, художнє сприйняття персонажа-італійця. У письменницькому доробку зрілого періоду простежується зміна тенденції, що виявляється в намаганні "пом'якшити" характер персонажа-італійця. Таку дивовижну метаморфозу спостерігаємо в романі "Зима незгоди нашої", де автор у стереотипній ситуації характеротворення тяжіє до певного спростування суспільно-історичного, закостенілого *"pattern"* – завше непривабливого, непривітного, скупого й горячковито-лютого італійця. Зруйнувавши шаблон образу, письменник робить свого героя показовим, гідним наслідування: порядним, дбайливим, здоровим, "тертим" практиком, ретельною, звичайно, завжди у крамничній справі, людиною, яка не цурається й не боїться своєї *іншості*. Це відважний, достойний трудар, хоча замкнутий, потайний у своїх діях. Схема підсумовує й ілюструє прикметні риси італійця.

Додаток до 2 розділу: "Італія та Стейнбек: Італійська літературна критика й преса про творчість Стейнбека" присвячено оглядові та аналізу італійських літературно-критичних праць про творчість Дж. Стейнбека, які були резонансом на "італійську" імагологію американського письменника. Критики найбільше поцінують регіоналізм Дж. Стейнбека, його письменницьке вміння проникати в потаємні глибини простого американця й чужинця (перш за все італійця).

Автор дисертації приходиться до висновку, що саме відсутність будь-якої етнічної упередженості, навіть найменших проявів націоналізму, чому сприяло зміщення акцентів на соціальному, забезпечують у Дж. Стейнбека аргументоване досвідом, справедливе творення образів-іміджів. Італійці зрозуміли, відчули це і з відкритою душею приймали письменника-американця.

Третій розділ дисертації – "Франція та французи в житті й творчості Стейнбека" – на матеріалі вибраних подорожніх нотаток з публіцистичної книги письменника "America and Americans and Selected Nonfiction: "Journalist abroad" та "Occasional pieces" презентує бачення Стейнбеком Франції та французів, народу, який справив найбільший вплив на його формування як письменника.

Підрозділ 3.1. "Франція та французи в документальній прозі Стейнбека" простежує столицю Франції крізь призму бачення його пересічним американцем. У дисертації акцентується, що рідна культура письменника неминуче вплинула на відображення в його свідомості культури *іншого* (фр. *l'autre*), тобто Дж. Стейнбек, оцінював *іншого* в проекції власних цінностей. Ключовою інтенцією Дж. Стейнбека було не переказувати бачене іншими дослідниками, письменниками, а творити *свою* Францію, уникаючи зухвалого і безцеремонного вторгнення в чужі враження. Він сфокусовував свою невгамовну увагу на буднях, на деталях, якими свідомо нехтують або зумисне не помічають: на рядових мешканцях Парижу, вдивляючись у спосіб їхнього життя, в їхню буденну рутинність. У дисертації значна увага зосереджується на риболовецьких традиціях французів, у яких Стейнбек вбачає якесь певне гречне "порозуміння" між рибою і рибалками, в типово французькій злагоді духа й радості життя. Як *tertium comparationis*, очевидно, для кращого осмислення *чужого*, Дж. Стейнбек звернувся до риболовецької традиції британців у вилловлюванні форелі. Письменник наголошує на спільних рисах європейської нації, сконцентрованих у Парижі, де європейці різних націй тісно згуртовані спільною історичною пам'яттю, міфами, символами й традиціями, історичною територією, громадянською культурою й творять європейську модель національної ідентичності. Стейнбек увиразнює особливу, артистичну, культурологічну сутність Парижа й Франції, де бути художником, митцем, вважається заняттям набагато достойнішим і почеснішим, ніж "професія ділка" в Америці. Письменницька свідомість спочатку задає, а згодом і певним чином спростовує стереотипний імідж француза – селянина, фермера, інтерпретатора "поведінки" вина, винороба, аматора, маніакального дегустатора справжніх вин, сиру, хліба, носія найкращих здобутків своєї матеріальної, гастрономічної культури, вправного мисливця – на прикладі реалій фермерського життя у Полінії (Pologne). Особливо детально письменник описує "винний" ритуал французів. Частування вином – це не просто процес, а справжня "сакральна" церемонія, яка підтримується в кожній сільській родині Полінії. Судження Дж. Стейнбека зіставляються з оригінальними матеріалами французьких етнографів, культурологів, спостерігачів французького менталітету,

способу життя та загалом з працями дослідників *іншого*: Ж. М-Карє, М.Ф.Гюєра, С. Косно, Р. Фельдмана, Дж. Леєрсена, В. Ліпмана, М. Беллера, Д. Наливайка, О. Веретюк.

У підрозділі 3.2. "Типологія натуралізму (Е. Золя – Дж. Стейнбек) та його вплив на імаготворення Стейнбека" розглядається специфіка поєднання Стейнбеківського "модифікованого" натуралізму з його первісним реалізмом, аналізується "біологічна серцевина" його романістики у порівнянні з романістикою Е.Золя. "Натуралізації" письменницької свідомості Стейнбека сприяла його професія. У публіцистичній книзі "The Log from the Sea of Cortez" ("Море Кортеса"), як зазначають дослідники, Дж. Стейнбек, під впливом "теорії цілісності" й нетелеологічного мислення, ведучи спостереження за морськими безхребетними тваринами, вивчаючи зв'язки між ними, дійшов висновку, що всесвіт безмежний, усі пов'язані між собою еластичністю часу. Простежуються подібності й відмінності натуралізму Дж. Стейнбека й Е. Золя. Обидва схилилися до думки, що мистецтво має бути правдивим, повинно спиратися на науковий досвід, грань між науковцями і письменниками мусить поступово стиратися; письменник такий самий експериментатор, як і вчений. В есе "Le Roman Experimental" (1880) Е. Золя виділяє два кардинальні поняття натуралістичного роману "*l'observateur*" і "*l'expérimentateur*" (фр. спостерігач і експериментатор) і наголошує на тому, що романіст поділяє ці дві функції. Простежуються біографічні аналогії, що ведуть до психолого-типологічних аналогів Е. Золя та Дж. Стейнбека. Обидва вміли бачити красу, захоплювалися нею, звертаючись до земного, фізичного світу. Письменники, порівнюючи людей з тваринами, немов підкреслюють вражаючу спорідненість між ними, про що свідчать приклади, цитовані з творів двох натуралістів. Розглядається використання Дж. Стейнбеком в "теорії групи" феномену "*phalanx*". Письменник скористався ним для позначення своїх персонажів (втім, і тих, які творять імідж) як об'єднаної цілості (*men-units*). В Е. Золя фаланга дає кілька асоціацій, адже письменник-натураліст у романі "Germinal" подає робітників як єдину масу, що становить певний прошарок суспільства, пов'язаний із суспільством економічними та соціальними вузлами; фаланга виступає гнійником народного бунту, є руйнівною дією гніву і своєрідним підсумком тривалого прихованого процесу. При типологічному розгляді принципів натуралізму та в їхньому художньому вирішенні спостерігаються також деякі розходження думок Золя-експериментатора та Стейнбека-спостерігача. Е. Золя трактує людське тіло як певний механізм, який керується пристрастями й інстинктами. У Дж. Стейнбека людина прирівнюється до тварини, стає анімалістичною. Обидва сходяться на тому, що середовище й спадковість істотно мають великий вплив на її душу, натуру, особистість, моральну силу й енергію. Однак Дж. Стейнбек творить поза суворою, натуралістичною традицією. Його почуття на боці тих персонажів, які підпорядковуються природним законам у межах групи і демонструють альтруїстські риси. Поза доказами безпосереднього впливу французького натуралізму, творчості Е. Золя на імаготворчість Дж. Стейнбека, через типологічний аналіз доведено опосередкований

вплив доби, артистичного клімату Франції з ще відчутним забарвленням натуралізму в моментах її відвідин американським письменником на його художній світогляд. Франція, її культура, її експериментаторство й художній неспокій сприяли також формуванню іміджа француза – творця, експериментатора, підсилили риси його креаційного характеру як вічних пошукачів істини і прекрасного.

Підрозділ 3.3. "Роман "The Short Reign of Pippin IV" – пародійний образ француза й повоєнної Франції" інтерпретує маловідомий й не перекладений по-українськи та по-російськи сатиричний роман Дж. Стейнбека "The Short Reign of Pippin IV" про пародійні намагання доручити французу, аматору-астроному, правління "некерованими" французами. Окреслюється поняття пародії як "жартівливе, комічне, гротескне переосмислення старих мотивів, тем, образів, персонажів, стилістики, що надає нового, іронічного життя звичним формам і образам", та сатири, яка показує дійсність "у кривому дзеркалі". В межах пародії як літературної форми здійснюються складні взаємовідносини між первинним образом, особою чи ідеєю, які пародіюються, і новим образом. До письменників, які займалися літературно-пародійною інтерпретацією минулого, належить Джон Стейнбек. Він відходить від традиційного переосмислення творів минулого, а натомість пропонує читачам цілком новий, витворений в письменницькій уяві твір про події тогочасної Франції, з використанням історичного матеріалу й посиланням на історично-правдиві імена. За Дж. Стейнбеком, *Pippin* – це своєрідне літературне "продовження" історії Франції, зокрема династії Бурбонів. В епоху революційних криз (а чергова криза у французькому уряді, вочевидь, підштовхнула Дж. Стейнбека на задум роману) письменники нерідко приходять до зображення й творення небувалого, до переробки персонажів і навколишнього світу, запозичують для них історичні імена, бойові гасла та костюми. Засобами непрямої сатири (*indirect satire*) письменник створив роман, населений персонажами, які говорять і діють так, наче вони самі – мішень сатири. Власне непряма сатира виступає модерним засобом сатири. Аналізуються "трансформаційні операції". Перші пародійні взірці читач помічає, коли у Францію "умовно" повертається старий, призабутий роялістський режим, в якому виражаються риси, типові для французького суспільства доби монархії, а з нею і вся пишнота, величаві, гучні манери й водночас вади й зло, які письменник завбачливо старається розкрити, спираючись, безперечно, на прерогативи минулого. Присутній і "пародійний двійник" королівської корони з елементами гротеску, тобто зі штучною, фантастичною побудовою співвідношень. Особливу увагу привертають каламбури.

Попри ідеологічну заангажованість політичної сатири, роман представляє яскравий і наочний етнічний образ француза: письменник виявляє глибокі знання прикметних рис француза, який черпає живучу силу від виноградників. Автор розбудовує й гіперболізує свого персонажа, виводить його за рамки національних рис. Дж. Стейнбек наче переносить із подорожніх записок у

роман споконвічну пристрасть французів до еліксиру довголіття – вина й ритуал "виноградної традиції": король Піпін під час подорожі на скутері церемонно дарує пляшку простолюдину. Пародійні гротескні, абсурдні, травестійні ситуації не заважають читачеві реконструювати образ француза повоєнної доби: гордого за свою націю, захисника знаменитої французької *gloire* й традицій минувшини, неперевершеного винознавця і винолюба, недовірливого до свого уряду, як правило, негативного у своєму ставленні до американців. Подані письменником художні образи підсилили створені в документальній творчості іміджі Франції та французів.

У *проміжних висновках* систематизуються своєрідні прикметні риси післявоєнних французів: уміння творити величні архітектурні пам'ятки, бути високим навіть при досить скрутних, післявоєнних обставинах; у простому, буденному знаходити велике й величне, любити прекрасне (і тут вони нагадують італійців з їх гедоністичними нахилами до прекрасного, розкішного). Дж. Стейнбек відзначає неперевершену шанобливість французів до іноземців (котра, однак, нетотожна з комерційною улесливістю італійця). У всьому знаходять витонченість, але "його" французи виявляються формалістами, педантами, особливо до основних харчів – вина, сиру, хліба, – тому й знамениті на увесь світ як першокласні кулінари. Вино для них – еліксир довголіття, єднання з гостем, а не просто напій. У такій педантичності вимальовується дещо негативна ознака характерології французів – хвальковитість, бажання виділитися, похизуватися своїми неперевершеними знаннями. Загалом вони рухливі, невтомні, працелюби. Шляхетні мисливці й риболови. Поряд із цим пихаті у своїм гонорі, запеклі націоналісти, індивідуалісти, і в першу чергу антиамериканці. Французи не довіряють уряду, вважаючи, що всі політики корисливі й цинічні, прагнуть миру і спокою. В цій гедоністичній прагненні миру й спокою вони подібні до італійців, однак, на відміну від останніх, у час неспокою готові чинити супротив, захищати до останнього свою гідність: в рядах макі, на полі бою. Схема підсумовує й ілюструє прикметні риси післявоєнних французів.

У *розділі 4 "Українці та росіяни в творчій свідомості Стейнбека"* задіяний невеликий за обсягом додатковий матеріал про імідж слов'янина – росіянина, українця¹, який формувався в письменницькій свідомості Стейнбека під час його перебування в Росії, Україні. "The Russian Journal" мав за мету допомогти Заходу зрозуміти росіян через емоції, розкрити "реалії російського духу". Дж. Стейнбека захопив жвавий процес оновлення, відродження Москви; привабили неозорі, безмежні простори, велика територія повоєнної Росії, її вигляд. Москва постала в його очах своєрідним поєднанням величчя й простоти, а росіяни вразили його своєю убогістю, простотою та невибагливістю, відсутністю посмішок і сміху, понурими головами, надмірною квапливістю на дорогах, а жінки та дівчата – суворістю й серйозністю, яких вимагала "хвиля" моральності, принципи поведінки в країні. Певна ідеологічна заангажованість захопленого

соціалістичними перетвореннями письменника не витіснила, однак, його уважного й критичного погляду обсерватора *іншого*. Окремі фрагменти з дисертації акцентують на своєрідній російській формі гостини.

Україна з неозорими полями жовтої пшениці нагадала письменнику американський Середній Захід. Українців він зустрів усміхнених, життєрадісних, з якими моментально знаходив спільну мову. Вражений слов'янською красою, Дж. Стейнбек зумів втілити цю неповторну врочу в короткому, не перекладеному досі по-російськи й по-українськи оповіданні "The Murder" (1938) в образі героїні – югославки Єлки Шепіч. В Україні американському письменнику довелося на власні очі обсервувати важку працю невтомних українських жінок, які виснажливо працювали на полі, засіяному пшеницею, просом, засадженому огірками, помідорами, соняшниками, трудилися, не втрачаючи дзвінкості голосів і співу. Підкреслюється славнозвісна українська гостинність, щедрість української душі. Українці, як і зрештою, їхні сусіди-росіяни, вперто, з великим почуттям обов'язку, зводили нові оселі, – будували нове життя. Цей матеріал ще більше переконав в імагологічній орієнтації письменницької свідомості Стейнбека.

У **висновках** узагальнюються основні результати дослідження: воно упевнює в імагологічній спрямованості творів Дж.Стейнбека. Письменник зацікавився своєю країною, з різними культуроетнічними кодами. Він зумів достовірно й критично оглянутись на її минуле, вдивитися прискіпливо в сутність американця. Дж. Стейнбек намагався подолати важке завдання: об'єднати як *pluribus*, так і *unum* і віднайти саме *американські* прикметні, психоментальні риси та літературними засобами відтворити цілісний етнічний образ американця, не виключаючи його стереотипного пласту. Цей образ (персонаж, міф, символ, стереотип, троп) вибудовується в літературно-публіцистичній творчості Стейнбека.

Стейнбек-турист, журналіст, письменник при конструюванні антропоморфних іміджів веде боротьбу зі шаблонами, корегує їх, творить анти-стереотипи. Співвідносяться усталені етнічні авто/гетероіміджі з письменницьким, журналістським досвідом, який дозволяє корегувати літературні образи. Їх розвиток має еволюційний характер. Отож, імагологічні джерела дослідженого літературного матеріалу – суб'єктивні, основані на авторській зацікавленості динамікою гетеро- та автоіміджів. Дж. Стейнбек, відтворюючи в літературному образі "власне обличчя" італійця, француза та слов'янина, перш за все аналізував їх як зацікавлений американець-мандрівник, в другу чергу як журналіст та письменник, збагачуючи свій письменницький досвід і модифікуючи іміджі *чужого*. Маючи великий досвід закордонних мандрівок, будучи спостережливим публіцистом, проникливим письменником з досвідом "писання" своєї та чужої душі, Дж. Стейнбек мав унікальну можливість для здійснення імагологічного аналізу. Його

¹ Стейнбек іноді по-західному не розрізняє ці дві східнослов'янські нації.

гострий погляд, чіпкий розум, влучне слово, часті виїзди за кордон і повернення додому, безперечно, допомагали якнайкраще порівняти, зіставити, виокремити *своє, інше, чуже*.

Це перманентне зіставлення, зміцнене журналістською практикою й письменницьким хистом, дало непередбачені результати: у своїй творчості американський письменник "перевіряє" усталені гетеростереотипи, спростовує одні, зміцнює другі, до тла руйнує треті. Створює нові. Таким чином формується синтетичний образ *свого* та *чужого* у письменницькій свідомості лауреата Нобелівської премії Джона Стейнбека. Митець слова виконав імагологічне завдання: "укорінити інтертекст даної національної репрезентації як троп" (Леерссен)². Троп завжди мусить бути контекстуалізованим у тексті. Тими контекстами тропу іміджу є численні соціальні, історичні реалії, ландшафти, міфи, фольклор. Імаголог-компаратист за способом персонажування й творення реальних і фікціональних світів, американський митець слова передав дослідникам літератури матеріал із закодованими протягом сотень літ шифрами, символами й знаками літератури. Їх відчитання допомогло зреконструювати цілісні літературні образи-іміджи американця, італійця, француза та слов'янина.

Основні положення дисертації викладено у публікаціях:

1. Ничко О.Я. Дуалізм Джона Стейнбека у рецепції процесу формування національної ідентичності американців / Оксана Ничко // Наукові записки. Серія: Літературознавство / Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка ; За редакцією проф. М. Ткачука. – Тернопіль, 2005. – Вип. XVIII. – № 3 (18). – С. 322-331.

2. Ничко О.Я. Військовий кореспондент Джон Стейнбек про Італію та італійців / Оксана Ничко // Наукові записки. Серія: Літературознавство / Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка ; За редакцією проф. М. Ткачука. – Тернопіль, 2006. – Вип. XX. – № 2 (20). – С. 296-307.

3. Ничко О.Я. Позітано і позітанці у творчості Джона Стейнбека / Оксана Ничко // Наукові записки. Серія: Літературознавство / Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка ; За редакцією проф. М. Ткачука. – Тернопіль, 2007. – № 22. – С. 284-296.

4. Ничко О.Я. Італійці у прозі Джона Стейнбека: (романи "Тортилія Флет", "Зима незгоди нашої"): [дослідження] / Оксана Ничко // Мандрівець. – 2007. – № 5 (70) (верес. - жовт.). – С. 46-52.

² Див. Leerssen J. *Imagology: History and Method* // *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey* [edited by Manfred Beller and Joep Leerssen]. Bergamo, (Italy). – Rodopi Publishers, 2007. – P. 28.

5. Ничко О.Я. Полінійці у журналістській творчості Джона Стейнбека / Оксана Ничко // Славістичні записки. Серія: Літературознавство / Тернопільський експериментальний інститут педагогічної освіти. – Тернопіль, 2008. – Вип. № 3(7). – 61-71.

6. Ничко О.Я. Флоренція та флорентійці у мандрівних записках Джона Стейнбека італійського періоду / Оксана Ничко // Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвузівський збірник наукових статей. Лінгвістика і літературознавство ; За редакцією В.А. Зарви. – К, 2008. – Вип. XV. – С. 352 -357.

7. Ничко О.Я. Париж та парижани у журналістській творчості Джона Стейнбека / Оксана Ничко // *Studia Methodologica*: [альманах]. –Тернопіль, 2008. – Вип. 23. – С. 60-67.

8. Ничко О.Я. Парадокс і мрія як автостереотипні риси американця / Оксана Ничко: (за творами Дж. Стейнбека): [тези] // Актуальні проблеми філології та американські студії: Матеріали І-ої Міжнародної науково-практичної конференції (24-25 квітні 2008 р.) ; За редакцією А.Г. Гудманяна, О.Г. Шостак / Міністерство освіти і науки України. Національний авіаційний університет. – К, 2008. – С. 139-142.

АНОТАЦІЯ

Ничко О.Я. Імагологічні особливості художньої прози та публіцистики Джона Стейнбека. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2008.

У дисертації відтворені імагологічні особливості художньої прози та публіцистики Дж. Стейнбека. Зреконструйовано автообраз американця, гетерообрази італійця, француза та слов'янських народів, які зіставляються з їхніми відповідними автообрами. Порівнюються іміджі журналістського "факту" з іміджами письменницького "вимислу"; простежуються зміцнення / руйнування усталених стереотипів та виявляються співвідношення *свого*, *іншого* і *чужого* у творчій свідомості Стейнбека.

Ключові слова: образ-імідж, імагологія, автостереотип / гетеростереотип, *інший*, література факту, національна ідентичність, характеристика, психоменталітет нації, матеріальна культура, імагологічна перспектива.

АННОТАЦИЯ

Ничко О.Я. Имагологические особенности художественной прозы и публицистики Джона Стейнбека. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2008.

В диссертации отображены имагологические особенности художественной прозы и публицистики Дж. Стейнбека. Реконструирован автообраз американца, гетерообразы итальянца, француза и славянских народов, которые сопоставляются с их автообразами. Сравняются имиджи журналистского "факта" с имиджами писательского "вымысла"; прослеживаются устойчивость / разрушение прижившихся стереотипов и соотношения *свой, иной, чужой* в творческом сознании Стейнбека.

Ключевые слова: образ-имидж, имагология, авто стереотип /гетеростереотип, литература факта, национальная идентичность, характеристика, психоменталитет нации, материальная культура, имагологическая перспектива.

SUMMARY

Nychko O. Imagological peculiarities of fiction and publicism of John Steinbeck. – Manuscript.

The Thesis for the Degree of Candidate of Philology in Speciality 10.01.05 – Comparative Literature. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. – Ternopil, 2008.

Dissertation recreates imagological peculiarities of fiction and publicism of John Steinbeck. The auto-image of the American, heteroimages of the Italian, of the French and that of Slav are reconstructed. The stated images are juxtaposed to their corresponding auto-images. The Steinbeck's non-fiction images and fiction ones of the investigated nations are compared. Strengthening and destruction of the fixed stereotypes are traced. Consequently, Steinbeck's journalistic consciousness reveals correlation of the *other*.

The thesis convinces of imagological orientation of Steinbeck's writer's consciousness. On one hand, he takes an immense interest in his country and its people, particularly, in their auto-image. Despite the fact that America (*E Pluribus Unum*) is a multicultural nation with diverse cultural and ethnical codes, the writer manages to view the past of his native land with objective and critical eye. Steinbeck intently observes the core of the American, makes apparent specific and unique traits that differentiate his compatriots from Italians, French, Russians and Ukrainians and other nations with which he came into contact as a war and civil journalist, as a Nobel laureate on literature and simply as a common observer of the *other*. The writer tries to overcome a complex task: to unite *pluribus* and *unum* and finally to retrieve precisely *American* distinctive features.

On the other hand, the author's restive, fidgety nature incites him to identify deeply and better *the other*, mainly the Italians, the French, and the Slavs. These are the nations that are commonly encountered both in his fiction and publicism. Having tremendous foreign trip experience, being an observant publicist and peery writer with an exceptional experience of portraying his "native and foreign soul", Steinbeck had a unique opportunity to accomplish imagological analysis. His intent regard, tenacious mind, neat remark, frequent foreign trips and coming back home, surely, favoured him to juxtapose, to compare and single out the things.

Describing this or that nation, creating ethnic images, Steinbeck often refers to auto-image of the American comparing, juxtaposing it with *the other* reveals the common and the distinct. Such a permanent juxtaposition coupled with author's journalism and fiction endowments brings unforeseen results: an American writer "tests" fixed stereotypes in his works, refutes and strengthens some of them, and completely destructs the others, creates the new ones.

Thus, John Steinbeck's consciousness shapes the synthetic auto (the American) and hetero image (the Italian, the French, and the Slav).

Key words: image, imagology, auto-image, hetero-image, the other (*l'autre, l'étranger*), non-fiction, national identity, characterization, psychmentality of nation, material culture, imagological prospect

Підписано до друку 21.07 2008 р.
Формат 60x84/16. Друк RESO.
Папір друк. Умовн. друк. арк. 0,9.
Замовлення № 122. Наклад 100 прим.

Видрук оригінал-макету:
редакційно-видавничий відділ Тернопільського
національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027